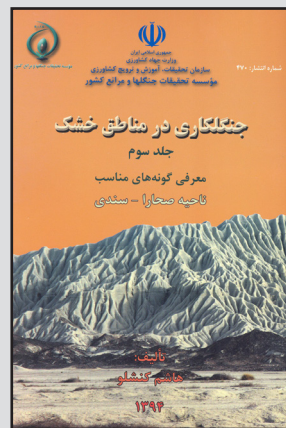

مؤلف: هاشم کنشلو
ناشر: مؤسسه تحقیقات جنگلها و
مراتع کشور

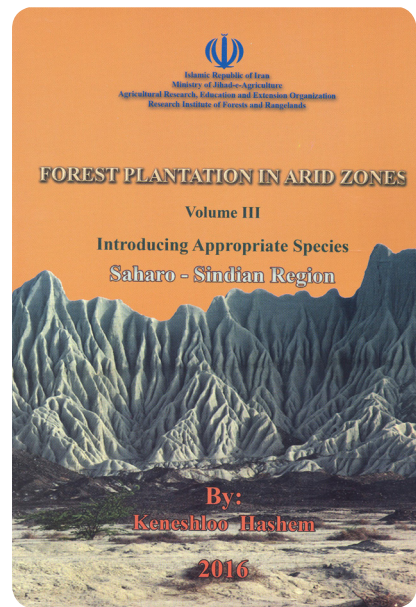
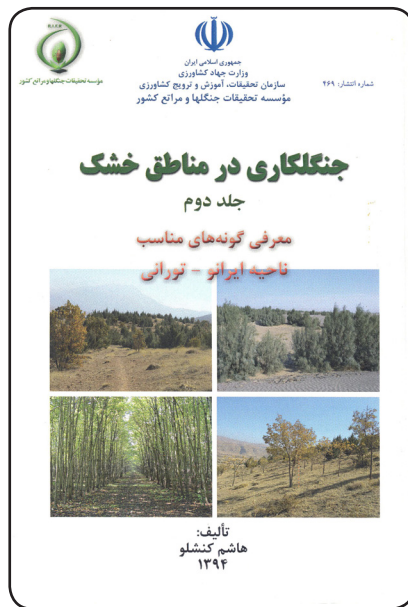
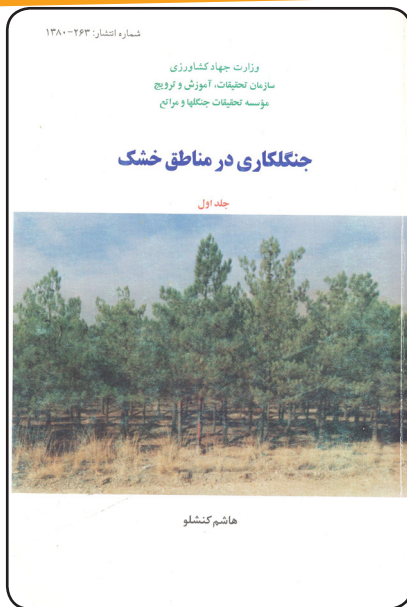

نقدی بر سه کتاب "جنگلکاری در مناطق خشک"

مهدی پورهاشمی *

در نوشته‌های علمی جنگل، تألیفات مرتبط با مناطق رویشی ایرانو- تورانی و صحارا- سندی کمتر مورد توجه قرار گرفته است، در حالی که در مورد سایر نواحی رویشی ایران به‌ویژه جنگل‌های هیرکانی مکتوبات متعددی وجود دارد که هر یک از منظر خاصی به ویژگی‌های این جنگل‌ها پرداخته‌اند. از این حیث، کتاب‌هایی که اختصاص به رویشگاه‌های موجود در نواحی ایرانو- تورانی و صحارا- سندی دارند، حائز اهمیت بوده و همانند دست‌نوشته‌هایی گران‌بها و نادر قابل تقدیر و ستایش هستند. نوشته پیش‌رو به ارزیابی اجمالی مجموعه سه‌جلدی «جنگلکاری در مناطق خشک»، تألیف مهندس هاشم کنشلو می‌پردازد که جلد سوم آن از نگاه داوران و کارشناسان کتاب، موفق به دریافت عنوان کتاب برتر سال جمهوری اسلامی ایران در سال ۱۳۹۵ شد. همه اینها به اهمیت این مجموعه افزوده و فعالیت‌های مؤلف را در خور ستایش می‌کند. کنشلو برای آنان که نمی‌شناسند، از جمله پژوهشگرانی است که در طول سی و اندی سال خدمت خود در بخش‌های مختلف وزارت جهاد کشاورزی و در نهایت در بخش تحقیقات جنگل مؤسسه تحقیقات جنگلها و مراتع کشور، کارنامه علمی درخشان از خود بر جای گذاشته که ره‌آورد آن در بخش تألیف، چاپ ۵ عنوان کتاب به‌عنوان تک‌نویسنده و همکاری در نگارش ۳ عنوان کتاب دیگر بوده است. شاید، سه‌گانه جنگلکاری در مناطق خشک، کارآمدترین و باارزش‌ترین تألیف این نویسنده باشد که به‌زعم خودش، دربرگیرنده نتایج شمار قابل توجهی از طرح‌های پژوهشی انجام شده طی ۴۰ سال گذشته توسط پژوهشگران مؤسسه و مراکز استانی و ایستگاه‌های تابعه آنها است.

* دانشیار پژوهش، مؤسسه تحقیقات جنگلها و مراتع کشور، سازمان تحقیقات، آموزش و ترویج کشاورزی، تهران، ایران
پست الکترونیک: pourhashemi@rif-ac.ir

که ترکیبی مبهم در ادبیات بین‌المللی جنگل است، استفاده می‌شود. همچنین، در نگارش فارسی، واژه جنگل‌کاری باید به صورت نیم‌فاصله نوشته شود که متأسفانه این چنین نیست. ایرادهای مذکور در جلد‌های دوم و سوم نیز تکرار شده‌اند. علاوه بر این، ایرادهای تایپی و نگارشی متعددی در متن کتاب موجود است که جا داشت ویرایش علمی و ادبی دقیق‌تری در این مورد انجام می‌شد. در این جلد از تصویر کمتر استفاده شده و اندک شکل‌های موجود در متن نیز سیاه‌وسفید هستند. با توجه به موضوع و ماهیت کتاب می‌شد به فراخور مطالب کتاب از تصاویر رنگی استفاده کرد که بر جنبه‌های زیبایی‌شناختی کتاب می‌افزود. نبود فهرست شکل‌ها و جدول‌ها نیز از جمله کمبودهای این جلد محسوب می‌شود. در مجموع، این کتاب توانسته است با چینش مناسب مطالب مندرج در آن، خواننده را از یک نقطه آغاز به یک نقطه غایی که آشنایی کامل با پوشش‌های گیاهی مناطق خشک و اصول جنگل‌کاری در این مناطق است، هدایت کند. جلد دوم این مجموعه با عنوان دقیق «جنگل‌کاری در مناطق خشک، جلد دوم؛ معرفی گونه‌های مناسب ایران- تورانی» با تأخیری به نسبت طولانی (به دلیل کمبود اعتبارات) و با شمارگان ۱۰۰۰ نسخه در سال ۱۳۹۴ با ویرایش علمی مهندس مصطفی خوشنویس منتشر شد. حجم مطالب این جلد با ۵۱۲ صفحه همانند جلد اول قابل توجه است. پس از ذکر کلیات جنگل‌کاری در جلد اول، نویسندگان در این کتاب به معرفی گونه‌های مناسب ناحیه ایران- تورانی ایران پرداخته است. بنابراین، کتاب فاقد فصل بوده و با ذکر مقدمه‌ای کوتاه، در مابقی صفحات خود اختصاص به معرفی ۶۸ گونه مناسب برای این ناحیه رویشی، پراکنش، ویژگی‌های گیاه‌شناسی،

هر سه جلد این مجموعه توسط مؤسسه تحقیقات جنگلها و مراتع کشور و در قطع وزیری منتشر شده است. جلد اول این مجموعه در سال ۱۳۸۰ با شمارگان ۱۵۰۰ جلد در ۵۱۶ صفحه انتشار یافت و ویراستاران علمی آن دکتر حسین میرزایی ندوشن و مهندس محمود دستمالچی بودند. نویسندگان در این کتاب سعی کرده بر مبانی جنگل‌کاری در مناطق خشک تمرکز کنند. فصل اول این کتاب اختصاص به تشریح طبقه‌بندی‌های اقلیمی، تعاریف کویر و بیابان و معرفی مناطق خشک جهان و پوشش گیاهی آنها دارد. در فصل دوم، اصول انتخاب گونه در جنگل‌کاری تشریح شده و ضمن اشاره به عامل‌های محیطی و بوم‌شناختی جنگل‌ها و همچنین مسائل اقتصادی و اجتماعی، در نهایت به ارائه فهرست گونه‌های مناسب برای جنگل‌کاری در مناطق مختلف اکولوژیک کشور به تفکیک استان‌های کشور ختم می‌شود که مشاهده نام استان‌هایی مانند گیلان و مازندران در این فهرست با در نظر گرفتن عنوان و موضوع کتاب، جای تأمل دارد. ویژگی‌های بذر، محوطه‌های بذرگیری و باغ‌های بذر موضوعاتی هستند که در فصل سوم تشریح شده‌اند. فصل چهارم به ویژگی‌های نهالستان‌های جنگلی، فصل پنجم به روش‌های تکثیر گیاهان و در نهایت، فصل ششم به تجدید حیات مصنوعی اختصاص پیدا کرده است. در یک کلام، کنشلو در نگارش جلد اول مجموعه جنگل‌کاری در مناطق خشک تمام تلاش خود را معطوف به ارائه مقدمه‌ای مبسوط برای نگارش جلد‌های بعدی کرده و به نظر می‌رسد در این زمینه موفق بوده است. از سوی دیگر، به نظر می‌رسد دقت لازم در ویرایش ادبی عنوان کتاب نشده است. بهتر بود برای ترجمه واژه جنگل‌کاری فقط از واژه Plantation به جای ترکیب Forest Plantation

در ناحیه صحارا- سندی پرداخته است. همانند جلد دوم، در مورد هر گونه، پراکنش، ویژگی‌های گیاه‌شناسی، نیازهای اکولوژیکی، روش تکثیر و کاشت و کاربرد آن به تفصیل بیان شده است. تمام ویژگی‌های مثبت جلد دوم (ارائه فهرست شکل‌ها و جدول‌ها و همچنین استفاده از تصاویر رنگی، استفاده از سرصفحه و افزودن نمایه اسامی فارسی و انگلیسی گونه‌ها در انتهای کتاب) در این جلد نیز دیده می‌شود. این جلد حاوی ۷۰ عکس رنگی از گونه‌های معرفی شده است که به فراخور مطالب، در جای مناسب چیدمان شده‌اند. به نظر می‌رسد جلد سوم سه‌گانه جنگل‌کاری در مناطق خشک، ارزشمندترین جلد این مجموعه نیز هست، زیرا این جلد به معرفی گونه‌ها و مناطقی پرداخته است که کمتر شناخته شده و شناسایی و آشنایی با آنها زمان زیادی را می‌طلبد. سفرهای متعدد نویسنده کتاب به مناطق مختلف ناحیه رویشی صحارا- سندی (سواحل خلیج فارس و دریای عمان) طی سال‌های فعالیت خود در مؤسسه تحقیقات جنگل‌ها و مراتع کشور، زمینه نگارش و انتشار این مجموعه ارزشمند را فراهم کرده است. علاوه بر این، این ناحیه رویشی گستره قابل توجهی از کشورهای عربی حاشیه خلیج فارس و دریای عمان را نیز دربرمی‌گیرد، در نتیجه هرچند کتاب به زبان فارسی نگارش شده است، اما می‌تواند برای این مناطق نیز کاربرد داشته باشد.

نیازهای اکولوژیکی، روش تکثیر و کاشت و کاربرد آنها دارد. شاکله جلد دوم کامل‌تر از جلد اول بوده و نویسنده سعی کرده تا حد امکان، کمبودهای جلد اول را برطرف کند. نتیجه این تلاش منجر به ارائه فهرست شکل‌ها و جدول‌ها و همچنین استفاده از تصاویر رنگی گونه‌ها (۱۰۳ تصویر) شده که بر غنای علمی و ادبی کتاب افزوده است. استفاده از سرصفحه و افزودن نمایه اسامی فارسی و انگلیسی گونه‌ها در انتهای کتاب نیز از ویژگی‌های قابل اشاره این جلد است که جلد اول فاقد آنها بود. گونه‌های معرفی شده به ترتیب حروف الفبای انگلیسی (حرف اول نام لاتین جنس) مرتب شده‌اند که به نوعی فصل‌بندی کتاب محسوب شده و این امکان را به خواننده می‌دهد که با کمترین زمان لازم، گونه موردنظر خود را بیابد. آخرین جلد از این مجموعه نیز با نام دقیق «جنگل‌کاری در مناطق خشک، جلد سوم؛ معرفی گونه‌های مناسب ناحیه صحارا- سندی» به تقریب به‌طور هم‌زمان با جلد دوم در سال ۱۳۹۴ با شمارگان ۱۰۰۰ نسخه و با ویرایش علمی دکتر ولی‌الله مظفریان انتشار یافت. حجم مطالب این کتاب کمتر از دو جلد پیشین بوده و در ۳۹۹ صفحه نگارش شده است. چینش مطالب این جلد همانند جلد دوم است که به ماهیت مشابه این دو جلد برمی‌گردد. در این جلد نیز، نویسنده با ذکر مقدمه‌ای کوتاه، به معرفی ۵۶ گونه مناسب برای جنگل‌کاری